

FÖLD ÉS HIT

Életének negyvenedik évében Izrael továbbra is hadiállapotban van több arab szomszédjával. Ez axióma. Nem szabad elfeledni a Földről és a Hitről folytatott vitákban. Most, 1987 márciusában éppen nem dörögnek a fegyverek, de az állami szintű ellenségeskedéseknek nem látni a végét. A zsidó lakosság negyven év leforgása alatt fél milliőről három milliónál is többre nőtt. Az izraeli véderőnek méretéhez képest nincs párja a világon; sok taktikai és technikai vonatkozásban csak a nagyhatalmakéhoz mérhető. Alighanem ezért nem dörögnek jelenleg a fegyverek.

Mióta a *Hamu és arany*-at 1969-ben megírtam, a zsidó állam bámulatos krónikáját újabb hadi cselekmények központosították. Az 1973-as év jom kippu-i háborújának ragyogó, de félelmes és sok áldozatot követelő megfordítása; arab terroristák tüzszainak kimentése légihídon Entebbéből, 1976-ban; a PFSZ-terroristák ellentmondásos kiűzése Libanonból; az iraki atomreaktor sebészi pontosságú lebombázása; a tuniszi terrorista főhadiszállás ellen intézett légitámadás — e fegyvertények drámaisága mindannyiszor a világsajtó címdoldalain követelt helyet magának.

Az izraeliek örömet felcserélnék a békével ezt a sok kalandot és dicsőséget. Erről bizonyosságot is tettek. Jelen voltam 1982 áprilisában a Sharm El Sheikh haditengerészeti támaszponton a zászlólevonásnál, a Sinai-félsziget békés kiűritésének záróaktusánál a Camp David-i egyezmény értelmében. Egyik fiam egy ott állomásozó *Wasp* órhajón teljesített szolgálatot. Az ünnepség után az ő hajóján tettem meg az utat a Vörös-tengeren Eilatba, új támaszpontjára, miután szemtanúja voltam a legimponálóbb önfeláldozásnak, amelyet a békéért egy modern nemzet hozott. Nem feledhetem a *Wasp* órhajók raját, ahogy teljes gőzzel, jajongó hajókürtjeikkel köröztek partközelségben, ahogy ezt az elvesztett hajónak szóló gyászszertartás előírja. Sem a fehér egyenruhás katonalányokat a sólyakon, ahogy vigyázzállásban, könnyes szemmel figyelték a Dávid-csillagos lobogó levonását. Egyiptom elvesztette a Sinai-félsziget visszaszerzéséért indított háborúját. Az izraeliek most maguktól szolgáltatják vissza ezt a stratégiai pontot, eleget téve az egyik arcvonalon megkötött, úttörő jelentőségű béke rájuk eső kötelezettségének.

Megkérdeztem egyszer egy izraeli tábornokot, hogyan jutott oly sebesen ez a kicsiny, új nemzet ilyen bámulatos vitézség birtokába. Ezt felelte: „Muszáj volt”. Ennél többet nem lehet erről mondani. Az olajban dúskáló arab országok más országoktól, főként a Szovjetuniótól is beszerezhetik azt a fegyverzetet, amelyre szükségük van. Az izraeliek kénytelenek maguk tankokat gyártani, meg sok egyebet, fegyverzetük jelentős részét. Kitanulták hát a fegyvergyártást, a legfejlettebb technológiákat, s mindezt egy és ugyanazon okból: mert muszáj volt.

Ez a nép olykor hajszolt és tüskés benyomást tesz a látogatóra. A szabráról szóló közhely *azonban* — ugyanaz a szó jelöli a belhonos kaktuszgyümölcsöt és a bennszülött izraelit — igaznak bizonyul: kívül tüskés, belül ízletes és izgalmas. De nem is lehet csodálni tüskességüket. Hiába az amerikai segítség, toronymagas adóikkal finanszírozzák a katonai költségvetést. Csak úgy tudnak megélni, hogy robotolnak a munkahelyükön, olykor két vagy három munkahelyen is, és közben bármikor ugorhatnak, hogy egyenruhájukba bújjanak és újból harcoljanak. Évente heteket-hónapokat töltenek tartalékos katonai szolgálatban. Napokat fecsérelnek el a csigalassú, teázgató bürokraták, a *pakkidim* állította akadályokon való átvergődéssel. A bürokrácia az ottani, túlbonyolított politikai élet kóros kinövése. Demokráciájuk erős és stabil: egyedül áll holmi abszolutizmusok és diktatúrák földrajzi körzetében, de az elavult választási rendszer, amely két nagyobb kisebbségi párt patti-helyzetére épül, éppen a szakadár frakciók kezébe ad túlságos hatalmat, ami gyanús szponzorálást, átlátszó alkukat és egyre nagyobb tömegű bürokráciát vált ki. Nem kétséges előttem, hogy az izraeliek egyszer föllázadnak, és megszabadulnak ettől a rendszertől, a felhízalt bürokrataival egyetemben, de egyelőre ott van a nyakukon.

Izraelinek lenni tehát éppen elég teher, gondolná az ember. És a terhek, feszültségek közepette mégis majd mindent mosolyogva, vállrándítva fogadnak. Valahányszor Izraelben járok, otthon érzem magam a hatalmas kisvárosban, ahol ha nem is könnyű, de izgalmas és kifizetődő az élet. A szülővárosi érzés, ami elfog, talán abból ered, hogy szinte mindenki mindenkit ismer. Bizonyos tekintetben Izrael kutya-kemény ország, de családiassága negyven év múltán sem lanyhult.

Izrael talán sokat változott első látogatásom éve, 1955 óta, de én magam is. Éltem ott, előadásokat tartottam héberül, és egy ízben még a héber nyelvű tévéadásban is szerepeltem. Van egy támaszpontom Jeruzsálemben, ahol meghúzódhatom. Vagyis már nem vagyok az a káprázó szemű turista, aki az *Ez az én Istenem* huszonkettedik fejezetét írta. De úgy élek ott, ha ott élek, mint bármely más külföldi: nem kell adóznom, sem bevonulnom, bármikor eltávozhatom, beköszálhatom a világot amerikai útlevelimmel. Még ma is kívülállóként írok, olyanként, aki szereti az országot és lakóit, és egyre jobban ismeri őket.

Mélységes hasadás

A kegyes, illetve az elvilágosiasodott izraeliek ma is mély haragban vannak egymással. A szoros közelség csak súlyosbítja hasadásukat. Világszerte válságokhoz vezet az ősi tradíciók és a modern idők

konfliktusa, de a zsidók számára, akik csak hitükbe kapaszkodva élhették túl száműzetésük tizenkilenc évszázadát, élet-halál kérdése ez. A súlyos, nyílt összeütközések mindennaposak: politika és tradíció szemtől-szembe ütközik ilyenkor egymással. Chaim Herzog elnök Izrael legsúlyosabb problémájának nevezte ezt, még az arab problémánál is súlyosabbnak.

Az arab problémának ugyanis paradox módon pozitív oldala is van. A világ zsidósága csak újabban vállal szolidaritást Izraellel, s ez jelentősrészt éppen az arabok gyűlölködésének hozadéka. Vagy száz éve alapította meg a cionizmust lázas ideológusok kicsiny csoportja. Zsidó kortársaik többsége bajkeverőket látott bennük. A holocaust és Izrael állam létrejötte már szalonképeesebb tette a cionizmust, de egészen addig, amíg föl nem sejtett egy második holocaust veszélye 1967-ben, s amíg Izrael meg nem nyerte a megdöbbentő hatnapos háborút, nem állhatott be radikális változás. Ekkor azonban, mint ahogy addig egyszer sem, a diaszpórában élő zsidók egy emberként fordultak a cionizmus felé.

A cionizmus gyökere a vallás volt, amint ma is az. Efelől semmi kétség nem lehet. A zsidóság, ha eleinte mégoly tévován is, a cionizmusból a Hazatérés hívó szavát hallotta ki. Ez a szó mindig is ott rezgett Bibliánkban és liturgiánkban a száműzetés hosszú évszázadain át. Hiszen Cion földje volt Isten és Izrael magasztos, szentírásbeli drámájának a színtere. A próféták legtöbb tanítása az volt, hogy az utókorban, a világbeke messiási korszakában egész népünk visszatér majd a Földre, hogy mindörökké Cion kebelén lakozzék.

Ám a modern cionizmus politikai forgatókönyve, retorikája és ideológiája mélyen a nagy tizenkilencedik századi forradalmi mozgalmakban, az európai nacionalizmusban és szocializmusban gyökerezik. Ezek szellemükben és cselekvési terveikben egyaránt világi, mi több, vallásellenes áramlatok voltak. Ilyen értelemben nevezték a cionizmust a zsidó forradalomnak vagy Risorgimentónak. A legtöbb korai cionista, a zsidó állam megalapításáért folytatott keserves küzdelemben, sutba dobta a vallást. Éppen ebből fakad a hasadás. És ma a Földön a Hitet éppen a modern fejlődés szakítószilárdsági tesztjei teszik próbára.

A feszültségek alig elviselhetők. A hívők számára a Tóra a zsidó sors olyan konstansa, mint a természeti konstansok a fizikában. A világ a Tóra körül forog, és noha ki-ki másilyennek érzékeli ezt a könyvet, azért mégis Isten *adottsága*. A nem hívők, köztük mai vezető cionista gondolkodók és írók, vagy ahogy magukat nevezik: humanisták, inkább a véletlen termékének látják a Világmindenséget, a Tórát pedig az emberi teremtőerő termékének, nemzeti irodalmunk egyik darabjának. A két tábor már a felvilágosodás óta farkasszemet néz egymással. Forrófejűek itt is, ott is zavarba ejtik vagy megszégyenítik mindkét tábor. Az egyik véglet az, hogy megkövezzik azokat, akik szombatnapon autót vezetnek, a másik meg az, hogy feldűlják a jesivákat. De hát mindig éltek erőszakoskodó ostobák az emberek között.

Egyszerű megoldásra nincs kilátás. Mit sem segítenek az elrikácsolt jelszavak. Hosszú távon csak abból csillanhat elő remény, hogy a demokratikus zsidó állam példa nélkül álló vallási kihívásaira valamennyi izraelinek mindennaposan reagálnia kell; aztán e nép egészséges ösztöneiből, a Szentföld levegőjének mély beszívásából, ami, a Talmud is ezt tanítja, bölcsőbbé teszi az embert.

Ha az elmúlt évszázadok bizonyosságát tekintjük, nekünk, hívőknek nem kell semmit feladnunk, de toleranciával, szeretettel kell viseltetnünk a velünk egyet nem értők iránt. Az elvilágosiasodott cionisták szentség híján való Ciont kívántak. Ismerem legjobbbaikat, és tudom, csendben már ők is kezdik újragondolni a dolgot.

A jelenlegi helyzet

Sok amerikai zsidó számára Izrael boldogulása szinte tulajdon judaizmusukat jelenti. Tény, hogy többen járnak zsinagógába, imaházba meg közösségi központokba, de semmi sem villanyozza fel úgy őket, semmi sem hozza annyira közel őket egymáshoz, mint az évente Izraelért megrendezett kampányok. Ben Gurion egykor kijelentette, hogy nem lehet cionista az, aki nem Izraelt választja lakóhelyéül. Ha a Nagy Öreg ma is élne, alighanem félretenné e korábbi elgondolását. Az amerikai zsidóság hatalmas utánpótlási erő annak a hárommillió izraelinek a számára, aki konokul folytatja előrehaladását a történelemben.

Márpedig a bajok, a viharos közjátékok ellenére is nem akármilyen ez az előrehaladás! Akik ma még nincsenek ötvenévesek, azok nem emlékezhetnek oly időre, amikor Izrael még nem létezett volna. A mai iskolások számára Izrael ugyanolyan földrajzi realitás, mint Norvégia vagy Görögország. *Létezik*, mi több, inkább létezik — ha tömegkommunikációs szerepléseit tekintjük —, mint a földkerekség legtöbb más országa. Ma az egész világ számol Izraellel, és ez a cionizmus vívmánya, vagy ha úgy tetszik, a cionizmus kiteljesedése, ahogy a mag teljesedik ki a virágban. A próféták jóvendölése szerint a Messiás minden zsidót Cionba fog telepíteni. Nyilvánvaló, hogy a cionizmus önmagában erre nem lesz képes.

No és az *alija*? Nem siet a világ zsidósága az ostromlott izraeliek, a Hazatérés előőrseinek megsegítésére? A jelek szerint biztosan nem ama messiási, tömeges méretekben, amelyeket Herzl megjóvendölt és Ben Gurion indulatosan számon kért. Ma még nem. A Messiás késlekedik. De fel fognak kerekedni a tömegek, hiszen évenként változó, az eseményektől is függő csoportokban már eddig is fölkerekedtek.

Izrael mindenekelőtt menedéket nyújtott a Bolygó Zsidó számára. A nyughatatlan Latin-Amerika félmillió zsidója még akkor is menekülésre készen kénytelen élni, ha ott született és ott is hunyja le a szemét; azután ott van a szovjet zsidók több mint kétmillió, bebörtönzött tömege. Ha jelentősebb számban kiengedik vagy kiűzik őket, ki Észak-Amerikába, ki Ausztráliába, ki Nyugat-Európába indul,

amiért kár volna hibáztatni őket, de Cion felé is sokan fordulnak majd. Ben Gurion 1955-ben azt mondta nekem, hogy Izraelnek négymillió zsidóra van szüksége ahhoz, hogy biztonságban élhessen. Meglesz ez a szám még az évszázad vége előtt, és a bevándorlásnak még ezzel sem lesz vége. Legalábbis ösztöneim ezt súgják.

Izrael felséges varázsától megszedülve, fiatal amerikai és európai zsidók évről évre vállalkoznak a Hazatérés nagy kalandjára. Fiam az izraeli haditengerészetnél szolgált, és bár üzleti kudarcai elűzték, csodálatos menyasszonyt hozva magával — semmi sem olthatja ki belőle a Föld szeretetét, a vágyat egy új próbálkozásra. Egyszer hetykén így beszélt: „Izrael maga a zsidó történelem, egyetlen lézernyalábbba gyűjtve.” Nem rossz fogalmazás. Az biztos, hogy nem mindenki bír el ekkora intenzitást. Az izraeliek viszont már beleszületnek. Ételük és italuk az intenzív élet. Ha néhányuk számára, akik eljönnek, mindez túlságosan megterhelő, nem mondom őket ezért megfutamodóknak. Embereknek mondom őket. És tisztelgek a többség előtt, amely rendíthetetlenül követi a lézernyalábot, szereti ezt a Földet, családot alapít és dolgozik, örül a jó időknek és harcba indul, ha muszáj; és tisztelgek a világ minden egyes zsidója előtt, aki fölkerelkedik, hogy beálljon a Hazatérők bátor hadoszlopába.

Izrael ámuldozó megfigyelője számára a csoda mit sem veszített fényéből. Vészjósló hangokban nincs hiány, felemlítődnek a problémák: az askenázi és a szefárd zsidók társadalmi konfliktusai, a Munkáspárt és a nacionalisták között régóta húzódoó politikai szakadék, a vissza-visszatérő vallási összetűzések, az átkozottul szövevényes Nyugati-part problémája, a

megújuló gazdasági nehézségek és az engesztelhetetlen iszlám gyűlölködése. Ez mind igaz.

De ha mindezt tekintetbe vettük, Cion ma erősebb, mint valaha. A Föld izgalmas, színes életet kínál. Ellenségei között nincs egység. Némelyik fojtogatja a másikat. A világ legerősebb országa, speciális kapcsolatuk ingadozása ellenére, Izraelt barátjának és szövetségesének tekinti. A többi ország egyre inkább elfogadja a tényt, hogy a nagy Hazatérés lezajlott; hogy a zsidó állam *létezik*, és érdemes komolyan venni. Az arabok mind kevesebb sikerrel szegülnek szembe ezzel a trenddel. Mire ez a vázlat megjelenik, talán az események túlhaladnak az itt leírtakon, de ennél őszintébb szavakat nem tudtam papírra vetni 1987 márciusában a zsidók szépséges, virágzó Földjéről.

Ami pedig a Hitet illeti, a sebes változások hozta viharos összecsapások ellenére ma is él ezen a Földön. Én a Hitet és a Földet egyazon érem két oldalának látom. Hogy mi ez az érem? Az a félsékeles, amelyet a zsidók első népszámlálása alkalmával Sinai hegyénél gyűjtöttek össze Izrael minden egyes, újonnan megszabadult gyermeke után. Van egy fanyar izraeli kiszólás, amelyben szívvel-lélekkel hiszek. Ezzel zárom a Hazatérés negyvenedik évében járó, küszködő, de sugárzó Cionról írott dióhéjnyi eszmefuttatásomat: „*Yih'yeh b'seder*” — „Nem lesz semmi baj”.

Palm Springs
1987. március 15.
5747. Purim ünnepén

Hernádi Miklós fordítása

